

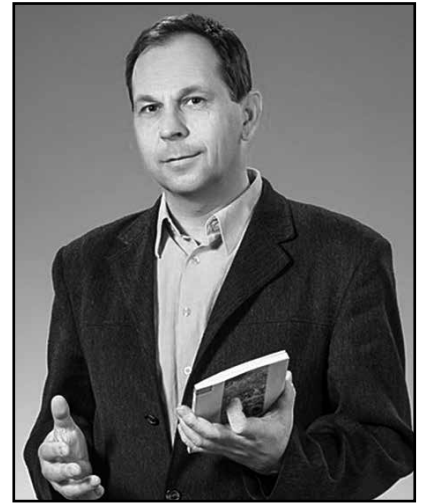
Што указало оцініня проєктів за 2015 рік в одношіню ку проєктам на 2016 рік?

Кібы сьме зробили на засіданю Округлого стола Русинів Словеньска оцініня проєктів восени 2015, так бы ся нам указало, які проєкты мае у 2016 році підпорити в повній мірі, а котры не підпорити нияк. Є невыгнутне, жебы сьме в році 2016 хоць лем відкрили історичный вызнам пріорітного проєкту, а в другім ряді научно-выховный момент проєкту. То ся тыкаць главні членів одборной комісії, котра буде схвалёвати проєкты. Снажме ся, жебы то то наше ваджіння ся о пріорітах на 2016 рік ходем кус вызерало сполоченьскы хосенне. Список схвалёных проєктів за рік 2015 указав, же в одборній комісії підцінёвали научно-выховну роботу Інштитуту русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты в Пряшові і історичный вызнам Народных новинок і часопису Русин. Надміру їм знижовали штатну фінанчну підпору і тым ся доведодо шкодло розвою русиньской науки і доведодо ся деформовав історичный приступ ку русиньскому народному возроджіню за помочи русиньской пресы. З таким лаїцькым і шкодливим приступом ку оцініню вызнаму русиньскых проєктів треба уж скінчити. Членів одборной комісії проєктів треба каждорочні школити. З того, што є уж зроблене в оцініню проєктів за рік 2015, уведу ходем характерітку вызнаму дакотрых пріорітних проєктів. Пропонує в 2016 році в повній мірі схвалити проєкты, з котрых буде научно-выховный хосен главні про русиньскы класы і русиньскый язык. Класы русиньского языка, котры сьме уж мали, ся нам розпали. А чом? Лем зато, бо з главного проєкту на їх підпору – **Змаганя в декламации поезии і прозы в русиньскім языку**, была вышмарена часть, котра акцентовала на перепойна зо школов, школьскыма просторами, контактом з дирекціов школы, родічями... З проєкту выпали презентачны години русиньского языка і педагогічны порады з учителями русиньского языка. Тот едукачный проєкт быв выпрацованый у Свіднику за сполупрацы методічного одділіня одбору школства Окресного уряду і першы два roky ся реалізовав у Свіднику. Уж на другый рік сьме мали 6 класів русиньского языка. То быв успіх. Потім реалізація проєкту перешла до Пряшова на Русиньску оброду на Словеньску. Направу сучасного стаєв віджу в тім, же од 2017 року реалізація проєкту запропонує дати знову до учительскых рук, може, до справы Колысочки, котра є зложена з учителів русиньского языка. **Треба все мати на памяти, же найвекшу ціну про культурного Русина має споминаний Інштитут русиньского языка і основна школа, де ся учить русиньскый язык. А зато їх школьско-выховны активіты мають быти в центрі позорности членів одборной комісії проєктів. Кідь не хочеме ся стати новодобыма барбарами, так треба фінанчно підпорити Інштитут русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты в Пряшові і русиньскы вечерні школы Колысочки в повній мірі, без обмеджіння жаданых фінанцій.** Добры школы, в котрых мож здобыти якости освіту, позад зрава, є то то найцінніше, што можемо одовздати нашому потомству. **Вызнам з історичного, выховного, правного і народностно-політичного погляду собі заслугоє проєкт Фестивалу культуры Русинів у Свіднику.** Снажме ся охоранити тот фестивал, жебы зїстає самостатный, жебы нас не пхали до підруча із „Союзом Русинів-Українців Словаччини“, жебы не зробили з фестивалу і з нас Русинів-Українців, бо така є тепер охота у наших панів з Пряшівского вышшого територіального цілку, але ай Уряду влады СР, выбору про народностны меншыны. Подробніше о тім буде в аналізі проєктів. На селах успішны фестивалы пропонує робити подля прикладу структуры проєкту Мартіна Караша про Камюнку, має в проєкті закомпонованый правилный выховный момент. **Русиньскій одборній комісії в 2016 році пропонує задумати ся над історичнов цінов Народных новинок і часопису Русин про історію третей волны русиньского народного возроджіня на Словеньску і у світі.** Пропонує підпорити Народны новинки і часопис Русин повное сумов, бо тому історично вызнамну пресу буде нам треба просадити, як світову пресу. Подробно о тім уведу аж в оцініню проєктів за 2015 рік. Часопис Голос Русина выдавать Світова рада Русинів. Які то новинки? Коли выникли і з яким цілём? Не знаме. **Про нас і про світову русиньску журналістику і історію Русинів мають історичну ціну Народны новинки і Русин. Они были в зачатках возродного процесу Русинів, а суть дондесь.** Голос Русина не має ани здалека такой історичной, ани выховной вызнам, як Народны новинки і часопис Русин, ани як Інфо Русин, котры выдавать РОС. У даній конкуренції на Словеньску і в світовім параметрі Голос Русина не обстоить. **Проєкт на часопис Голос Русина пропонує не підпорити з многих прічин, котры уваждам в оцініню проєктів за рік 2015 про потреби ОСРС.** До діалогу о світовій пресі – Народны новинки і часопис Русин мусить вступити зо Світовово радю Русинів платформа Округлый стіл Русинів Словеньска, треба буде рішыти росшырїня членства редакції о редакторів з інших штатів. Наукова і новинарська одборность главного гаранта проєкту Народны новинки і Русин є заруков доброй якости русиньской світової журналістики.

Мірп. Ян КАЛИНЯК, Свідник

На ПУ vznikнув новий Центр языків і культур народностных меншын

Академічний сенат Пряшівской універзіты (ПУ) в Пряшові на своїм засіданю 1. децембра 2015 схвалив Додаток ч. 5 к Штатуту ПУ, в котрім у пунктї І є зафіксованый новий цілоуніверзітний субект ПУ – Центр языків і культур народностных меншын (ЦЯКНМ). Центр застрішує три автономны інштитуты – Інштитут русиньского языка і культуры, Інштитут мадярського языка і культуры і Інштитут ромістікы. В організачній структурі Ректорату ПУ так vznikнув міджіступінь міджі ректоратом і дотеперішніма інштитутами з цілём раціоналізації работы, обектівного розділёваня фінанцій на реалізацію научно-педагогічного процесу інштитутів подля пріятых критерій на ПУ, а в непосліднім ряді і з цілём підвишіня способности гарантовати новы студійны програмы, што за даякий час ся стане актуалнов темов про Інштитут русиньского языка і культуры.

Повіреным директором ЦЯКНМ є проф. ПгДр. Петер Каша, к. н., який у своїй професійній кар'єрі ся займає теоріов і історіов словацькой літературы і культуры, але окремо того в ёго зорнім полі є і русиньска література, театр, культура, о чім свідчать ёго публікації, главно рецензії в одборных часописах. П. Каша є і ведучім Катедры середнёевропских студій Інштитуту україністики і середнёевропских студій Філософічної факулты ПУ, і повіреным директором Інштитуту мадярського языка і культуры.

У звязи з організачными змінами на ПУ, які ся дотуляють і Інштитуту русиньского языка і культуры, сьме поставили пару вопросів повіреному директору ЦЯКНМ проф. ПгДр. Петрови Кашови, к. н.

• **Пане професоре, были сьте повірени координувати роботу нового субекту на ПУ, який vznikнув на базі трьох інштитутів, котры уж мають за собов якусь історію, конкретны і солідны выслідкы работы, але таксамо і перспективны і про каждую народностну меншину шпеціфічны заміры і задачі. Буде обсяг работы новго центра корешпондовати з дотеперішнёв работов окремых інштитутів?**

– Центр языків і культур народностных меншын як ректоратный субект ПУ примарно vznikнув главно з „логістичных“ прічин, але прічины мають намножо глубшій змысел. Вызначным моментом є тыж ефектївніше господарїня і комунікація внутрі універзіты, але і в одношіню к цілоштатным інштитуціям, котры на основі закона гарантують і забезпечують права народностных меншын і в области високого школства. **Научно-педагогічны компетенції окремых інштитутів у принципі ся не міняють, інштитуты собі охобляють свою автономію і в повній мірі ся решпектують їх шпеціфічності.** Але зарівно глядаме і новы можности „внутрішней“ комунікації. Самособов, много вопросів буде мож вирішыти аж часом, поступно, але інштитуты ся наїсто не будуть заперати до себе і пасівно вычековати. Тїснішы контакты педагогів і студентів, сполочны научны проєкты і под. можуть принести бенефіты нелем про центр і інштитуты, але главно про цілу універзіту.

• **Які суть Ваши візії до наслідуючого періоду?**

– Новий Центр языків і культур народностных меншын ПУ не може быти цілоуніверзітным субектом лем на папірю і на основі штатуту. Нашы програмы уж дакілько років потведжують, же то так не є. Велика часть наших студентів властно реалізує свої програмы і здобыває кредиты часто на трьох факултах, што є може тяжше, але зато інтересніше. Властно, суть цілоуніверзітныма студентами „de iure і de facto“. Отвореность у вшыткых напрямках і ровинах навчаня і баданя профілюють нашу візію. Так як окремы народностны меншыны ся не можуть замыкати до властных „гет“, і нашы інштитуты (русиньскый, мадярскый і ромскый) треба надале профілювати в інтердісціплінарных і інтеркултурных релациях, а то в рамках універзіты і мімо ній. Я сам мам з тым скушености, бо ем робив у дакількох подобно замірняных інштитуціях. Першы педагогічны і научны скушености ем здобыв як докторанд, пізніше асистент і доцент на катедрі славістики Філософічної факулты ПУ, пак ем быв лектором словацького языка на універзітах у Польску і Мадьярську, а од школьского року 2012/2013 гарантую на Філософічній факулті ПУ студійный програм Середнёевропскы штудії, котры є примарно побудованый на інтеркултурній комунікації, штудіяч польского языка і культуры і словацького языка про заграничных, главно українських студентів. Жебы сьме наповнили візію, або ходем часть із ній, треба реално думати і прагматично діяти. Важна є, по перше, квантітатївна і якости стабілізація студентьской громады, бо без якости штудентів наша педагогічна і научна работа страчат эффект; по друге, модернізація і підвишіня атрактивности наших програмів через едукачны і одборны проєкты; контїнуална сполупраца з выбраныма середніма школами і інштитуціям, котры ся займають проблемами народностных меншын.

• **Чом, подля Вас, є важне занимати ся языком і культуров народностных меншын на Пряшівській універзіті в Пряшові?**

– Треба припомнати і підкреслити, же інштитуціоналне баданя народностных меншын на універзіті ся барз успішно реалізує в різних формах уж дакілько десятков років. Одборне етаблованя і легітимность русиньской ідентіты і ёї народностный штатут, кодїфікація русиньского языка і розвиток академічної карпаторусиністики

(Продовжіння на 4. стор.)

По 20 роках од кодифікації русинського языка вышла цінна монографія *Граматіка русинського языка*

Недавно вышла цінна научна монографія – *Граматіка русинського языка* (Пряшів: Видавельство Пряшівской універзіты, 2015, 1. виданя, 328 стор.), котра має за ціль представити опис сучасного русинського літературного языка кінця XX. і зачатку XXI. стороча. Таку потребу і задачу выкликав головно факт, же русинський літературный язык на Словакії був кодифікованый уж (або іщі лем?!), перед двадцятма роками і нормы ёго языковых ровин были творены і описованы в окремых публікаціях поступно і по частях.

Жебы міг читатель дістати цілкову представу о функціонуваню языковой сістемы сучасного русинського літературного языка, жадало ся выбрати з дотеперішніх описів основне ядро, заактуалізувати го і представити наново в єдній публікації. Не суть і не могли то быти пожадавки кладжены на граматіку академічного характеру, як є: абсенція гіпотетічных рішінь, несперечность рекомендацій, операючіх ся на класічны взоры літературной речі, присна і вычерпна кодифікація норм і т. д. Тото выштыко про нас зістає ідеалом, ід котрому колись пізніше віримо же нашы языкознателі ся хоць лем дакус приближать.

Наша публікація кладе перед собою іншый ціль. Она передешыткым одражать гляданя моделів опису проблематіку окремых языковых ровин, хоць не вшыткых, бо ту хыбять графіка, орфографія і штілістіка, зато не може служыти як комплексный приручник сучасного языка.

Їй ціль не є лем в тім, жебы дати вычерпный попис в сучасности фунгуючіх правил в окремых ровинах, але і в тім, жебы указати языковы явы в сістемі, дослідно сепаруючі аспекты формы і ёй функції. Авторы ся намагали розгранічіти різны ступні языковой абстракції, то значіть распознавати языковы явы з аспекту основы їх абстрактных схем і їм приналежачіх регулярных языковых реалізацій при їх хоснованю, памятаючі на факт, же в самім описі функціональный аспект є підряджений формальному аспекту.

При описі языковых явів авторы глядали подля можности єднозначны характерістікы.

Основов опису є теза, же в языке фунгує формальный апарат, формална будова і ёй значущій (сігніфікантний) бік. В самім описі было треба дотримовати справне взаємне одношіня тых двох аспектів досліджованя языковых явів: формальной організації языковых єдніць і їх внутрішнього обсягу. З того выплывають, же як на граматічны категорії, так і на остатні языковы выводу мусило ся позерати як на складну єдність формы і граматічной (шыршеязыковой) семантіки (обсягу). Нашов задачов было штонайглубше порозуміня і описаня той єдності і установліня ёй споїня з іншыми явами будовы языка.

Задача характерістікы сучасной языковой сістемы і взаємного впливу різних ёй составных частей собі выжадовала сінхронный принцип опису. Лемже авторы і при дотримованю сінхронного опису мусили взяти до увагы і далшу тезу, же вшытка сінхронія в языке екзістує лем як условно ограниченый момент розвитку языка, і зато ся треба на ню позерати як на сінхронію дінамичну. То значіть, же при описі сучасного языка треба брати до увагы тыж продуктівность і непродуктівность языковых моделів і явы колысаня і варіатівности в споїню з розумінём языковой нормы як таке конціпованя правил, категорій і форм, котры мож легко репродуковати (ці реконструувати) в колективній практиці носітелів літературного языка в істых условіях функціонально-штіловых ограничій або мімо будьякых ограничій.

Публікація є написана на основі кодифікованых норм правопису. Явы говорovy, діалектны і застарілы нашли ту часточный одраз лем при вказованю на їх непродуктівность (запертость), главно в розділах словотворіня, акцентології, алтернації і формотворіня.

Таки явы ся вводили лем тогды, кідь ся в них одражають навязаня і одношіня к сістемі языка.

В предкладаній публікації переважать опис писемной формы языка, але уведжінём капітолы о основных принципах орфоєпії ся дістаєме і к живому звучаню языка, што треба розуміти як цінный вклад. Лемже принцип опису писемного языка як і устной речі на єднакій уровни не міг быти дослідно дотриманый, а то зато, бо устну (звукову) подобу языка іщі лем чекать робота над ёй зномованём. Їй выужытя по зномованю бы ся дало аплікувати у вшыткых языковых ровинах.

Наша публікація пробує дати одповіді на актуалны вопросы русинського языка в корешпонденції з нашыми способностями і дотеперішніма знанямы з даной сферы лінгвістікы. Авторы ся не все притримують тематіку школьских основ, бо дакотры з уведжених тем там хыбують, або кідь там і суть, то авторы їх актуалізували (фонетіка і фонологія), доповнили (деріватологія) і росшырили (лексікологія). З того выходить, же в даній публікації находиме і гляданя дакотрых новых рішінь ці експеріментів. Одповіді на такы проблемы ся глядають в духу старших традицій із замірянём на їх розвиток. То значіть, же авторы на рішаня новонастолених проблемів не выжывають методы генератівной граматікы, а цалком зрідка хоснують принципы структурной лінгвістікы (счасти в сінтаксісі) і семантічного принципу опису явів (тыж в сінтаксісі). І тоты два послідні выужыты лем зато, жебы ліпше помогли становити реално ествуючі одношіня міджі языковима явами, становленима на формалній і функціоналній ровинах.

На сучасній етапі розвитку науки о языке не може быти реалізованый опис языковой сістемы нашого языка, котрый бы ся дав назвати єдиним правильным. Выходячі з той конштатції, авторы ся односять к своїм высновкам не як неспорным, єдино правдивым і конечным, але лем як к можным і з їх погляду разумным.

Пріята в публікації термінологія не є єднотна і дефінітівна. Она ся буде наісто мінити од єдного виданя к другому, бо до дефінітівности і єднотности ёй чекать іщі довга путь.

Публікація ся складать із пятых частей, каждая з котрых є розділена на капітолы і субкапітолы. В короткости згорнеме інформації о окремых частях:

I. Фонетіка і фонологія складать ся з дванадцятых капітол. У капітолї о фонетіці головный акцент ся кладе на анатомічно-фізіологічну і языкову ровину речі,

ёй продукцію і перцепцію з ёй членінём на гласкы. В капітолї о фонології акцент ся кладе на інвентар вокалічных і консонантічных фонем і їх класіфікацію, на проблемы неутралізації, алтернації і супрасегментальных явів. Великим приносом є капітола присвячена основным принципам русинської орфоєпії, в котрій ся першы раз дістаєме і к живому звучаню языка, к проблематіці устной речі, бо устна подоба языка дотеперь не была кодифікована (зномована). В тій части треба підкреслити і значно успішну пробу становліня дакотрых правил акцентації (акцентології).

II. Морфологія є уж традично присвячена класіфікації слов на части речі (автор їх выділює 12), на становліня і характерістіку морфологічных граматічных категорій (3 менны і 6 часословных) і на подробну парадігматіку автосемантічных частей речі.

III. Лексікологія высвітлює основны терміны лексікальной семантікы, є присвячена слову і ёго фунгваню в лексікалній сістемі русинського языка, первістному і переносному значіню слов. Подробно є ту описана проблематіка походжіня русинської лексікы і ёй діференціяція з погляду вжываня. Треба підкреслити тыж подробный опис лексікографії і фразеології.

IV. Деріватологія (одводжованя слов) є найрозробенішов частёв штодо обсягу і россягу. Їй цїну підкреслює і факт, же дотеперь не была в такім россягу в русинськым языке описана. Обсягує теорію творіня слов, основны принципы словотворной мотивації, характерістіку деріватемы як основної єдніці деріватології, выділєваня словотворной основы, словотворного форманту і способы конштитуваня словотворного взорця. Найдить ся ту значно подробный опис одводжованя слов у русинськым языке і главно способы творіня слов, што належать к окремым частям речі.

V. Сінтаксіс рішає проблематіку становліня речіня в залежности од основного аспекту при ёго дефінованю, а тыж проблематіку сінтаксічных єдніць. Є ту представлений опис сістемы главных членів речіня (3) і другорядных (5), і таксамо способы їх выражіня. Вжывать ся ту (як в єдиній часті монографії) метода структуральной лігвістікы на становліня і опис структурных схем єдночленных і двочленных речінь. Барз курто суть ту уведжены і основны інформації о семантічній сінтаксісі.

Віримо, же нова публікація поможе вшыткым, котры ся хочуть серёзно занимати русинськым літературным языком на Словакії.

Доц. ПєДр. Василь ЯБУР, к. ф. н., доц. ПєДр. Анна ПЛІШКОВА, ПєД., ПєДр. Кветослава КОПОРОВА, ПєД., Інштїтут русинського языка і културы Пряшівской універзіты у Пряшові

Леть, душо русинська,..

... ку своїм Русинам на небесах, котрых єсь быв гордым сыном, леть ку своїм русинськым небогым предкам... Але нелем к ним, но к вшыткым, котры тя знали, і хоць іншой народности были, але были твоїма приятелями, і нелем малярї, но і обдивлятелї твоего витварного уменя, котре своїм колорітом і тематіков было в основі русинське. Быв єсь Русином, русинськым витварным умелцём, а таким зістанеш у наших споминах.

Уж ніт міджі нами академічного маляря Андрія Гаю, бо 15. фебруара 2016 по наглій куртїй хворотї одышов до вічності. Малярь, ілюстратор, автор монументально-декоратівных работ ці гобелінів, учитель витварного уменя в пряшівській області – Андрій Гаю народив ся 29. януара 1932 в русинськым селі Суків. По скінчіню руськой гімназії у Гуменнім (1952) пішов здобывати знаня і зручности з витварной творчости на Высоку школу витварных умень в Братїславі (1952 – 1958). По штудіях ся вернув назад на выход Словакії і учів витварне уменя на катедрі витварной выховы у Пряшові Універзіты П. Й. Шафарика в Кошіцях (1960 – 1973).

Творче наслідство по А. Гаёви – то суть главно закутины країны, натюрморты, портреты і фігуралны композиції, характерістічны пестрыма фарбами і з выразными контурами. Робив тыж у жанрі монументально-декоратівной творчости, главно техніков мозаїкы прикрашовав сполоченьскы будовы в різних містах Словакії. Нелем ёго коморна творчость в многих збірках і галеріях, музеях, але якраз споминаны мозаїкы будуть нам все припоминати ёго, ёго неповторный способ реалізації той технікы. Автор взяв участь на многих колективних і персоналных выставках дома і за границями.

А од року 1989 зачав ся ангажовати як русинський умелець і выставляв єдно з далшыма русинськыма витварныма умелцями, а з тых выставок споманьме холем єдну – І. Міджінародне біенале русинського витварного уменя в теперішній Шарїшкїй галерії у Пряшові у 2003 році, як єдній із допроводных культурно-сполоченьскых акцій 7. Світового конгресу Русинів.

Про Андрія Гаю бы мож было много написати, але за нёго говорят і будуть говорити ёго самобытны витварны роботы, і по тім, як сьме го одпровадили на послідній пути 19. фебруара 2016 у Домі смутку в Пряшові.

Вічная Тобі память!

А. З., фотка автора

Інштiтут русинського языка і культуры – в новій організачній структурі ПУ

Інштiтут русинського языка і культуры ПУ є єдним із трьох інштiтутiв, який од 1. децембра 2015 ся став інтегралнов частєв нового субекту в організачній структурі ПУ – **Центра языків і культур народностных меншын**. За вісем років активної роботи під веджінєм доц. ПгДр. Анны Плішкової, ПгД. (на фотці), сповнив основны цілі, про які быв заложений: в першiм ряді приправив і зачав реалізовати штудійны програмы у вшыткых трьох ступнях високошкольського навчання, і положыв солідны основы академічної карпаторусиністики на Словакії. Як оцінює уведжений період директорка інштiтуту Анна Плішкова і які має візії до будучности, можете ся дізнати в слідуєчiм інтервю.

• **На котры основны сферы была замiряна работа вашого інштiтуту од єго взнику?**

– Інштiтут русинського языка і культуры на Пряшiвській універзітi (ІРЯК ПУ) быв оснований 1. марца 2008 з ініціативы бывшего ректора ПУ проф. РНДр. Рене Матловича, ПгД., і по схавлiню Академічным сенатом ПУ. Єго основов ся стало Оддiлiня русинського языка і культуры, котре фунговало в рамках Інштiтуту народностных штудій і чуждих языків ПУ (1998 – 2006) і Інштiтуту реґіональных і народностных штудій ПУ (2006 – февруар 2008).

ІРЯК ПУ є першов новодобов високошкольсков інштiтуціов нелем в контексті Словацькой републіки, респ. бывшой Чехословакії, але тыж в середній і выходній Европі, котра культивує різны аспекты карпаторусиністики. Як бы сьме хотіли найти в европскім контексті ходем счастья аналогiчны приклады подобных інштiтуцій з минулости, то была бы то лем Катедра русинського языка і літературы на будапештській універзітi з періоду 20. років ХХ. стороча, і счастья Підкарпатське общество наук з періоду 40. років ХХ. стороча.

Примарнов базов научной і педагоґічної работы ІРЯК ПУ суть різны аспекты культурного, народного і общественного жывота карпатських Русинів, які мають свое выражiня у научній дiсциплiні з новодобов назвов „карпаторусиністика“. Тоту на високошкольській уровни в Европі культують спеціалізованы інштiтуты в Польщі (Педагоґiчна універзіта в Кракові), Мадярьску (у 80. і 90. поках ХХ. ст. Нiредьгазика висока школа, в сучасности Высока школа Ф. Ґала в Сеґедi), і Сербії (Катедра русинського языка і літературы ФФ Новосадської універзіты), а мiмо Европы – в Канаді (Катедра украиністiчных штудій Торонтської універзіты) і США (окремы славiсты на різних універзітах – в Олімпії, Джорджтавнi, Піттсбургу, Мессечу-сеттсi і под.). Є то широко орьентоване баданя языка, літературы, матеріальной і духовной культуры і історії карпатських Русинів. ІРЯК ПУ є унікатным інштiтутом в Европі, хоць аналогiчно близкий уведженим інштiтуціям, но в порiвнаню з нима має мiнімално о єден бенефіт наведе – акредітованы штудійны програмы у вшыткых трьох ступнях високошкольської едукації, і од початку спеціфічну підпору штату, выслідком чого суть і досягнуты результаты нашої работы.

К тым найвызначнішым, котры інштiтут в минулім періоді досяг, і котры в шыршiм контексті внесли вклад до розвитку русинського народностного школства, а в обцім плані до народного усвідомлiня Русинів на Словакії, є приготовлiня історічно першых програмів навчання на базі карпаторусиністики і здобыта акредітації Пряшiвсков універзітов на їх реалізацію в році 2005 а наслідно в комплексній акредітації універзіт в СР в році 2008. Іде о бакаларський і маґiстерський штудійный програм (ШП) Русинський язык і література в штудійнім одборі (ШО) Учительство академічных предметів, котры сьме по випробованю в практиці першый раз новелізовали в рамках далшого процесу комплексной акредітації універзіт в СР в році 2014. Мiджiтым сьме в році 2013 приготовили на акредітацію історічно першый докторський ШП Славiстика – русинський язык і література в рамках ШО Славянськы языки і літературы. По єго успішній акредітації в році 2013 так Пряшiвска універзіта, як єдина на світi, реалізує штудійны програмы на базі карпаторусиністики у вшыткых трьох ступнях високошкольської едукації. Мож конштатовати, же од того періоду ся пише цалком нова етапа розвитку карпаторусиністики нелем на Словакії, але і в шыршiм европскім і світовім контексті, котра логiчно выжадує і формулованя новых перспективних задач і цілiв в интересах культиватiй той научной дiсциплiны і єй етаблованя в славiстiчним академічним світi в Европі і мiмо нєй.

Інштiтут русинського языка і культуры ПУ од свого зроду мав, у сучасности має, а вірiме, же і в будучности буде мати барз спеціфічну, но зарiвно і унікатну позицію нелем в академічним славiстiчним контексті, але і в інштiтуціоналім контексті русинської народностной меншын на Словакії і в середнєевропскім просторі. Як єдина інштiтуція такого характеру на Словакії, была і є поважована за найвышшу научну інштiтуцію про баданя і розвой нормотворiня русинського літературного языка, чому помагать работа языковой комісії як порадного орґану ІРЯК ПУ.

Наповнєваню спеціфічного посланя інштiтуту сьме од зачатку єго екзистенції підрядили вшыткы свої активіты:

■ В першiм ряді розвиток кваліфікачній структуры інштiтуту з цілєм здобыта властной ґаранчній способности, як єдного із основных критерій про реалізацію уведжених ШП, што ся нам подарило досягнути в році 2010, коли ся на Словакії, на ФФ УК в Братiславі ґабiлітовала з русинського языка перша доцентка;

■ Приготовлiня основных учебників і штудійной літературы про языкознавчi і літературознавчi дiсциплiны в акредітованих ШП, беручi огляд на їх абсолютну абсенцію наслідком абсенції традиції навчання русинського языка в школьській системі бывшой Чехословакії, але і других штатiв карпатської области внаслідку елімінації бывшым тоталітним режімом русинської ідентіты і материнського языка Русинів із сполоченсько-політичного жывота;

■ Приготовлiня і реалізацію научных проєктiв замiряных на розвой літературного русинського языка, підпорених ґрантовыма аґентурами Міністерства школства СР: а) Аґентуров **VEGA: Русинський літературный язык на Словакії: баданя і розвой** (ч. 1/0399/08, 2008 – 2010); **Дiнамiчны процеси в сучасній языкознавчій славiстiці** (ч. 1/0235/1, 2011 – 2013); **Дiнамiчны процеси в сучасній языкознавчій славiстiці – Капітолы з баданя словацького, русинського, польского і украинського языка** (ч. 1/0072/14, 2014 – 2016); б) Аґентуров **KEGA: Актуалізація приступiв к навчаню русинського языка, літературы і культуры на 1. і 2. ступню ВШ штудiя** (ч. 023ПУ-4/2014, 2014 – 2015); **Морфолоґiя і словотворiня русинського языка** (ч. 025ПУ-4/2014, 2014 – 2016); в) Аґентуров **про структуралны фонды МШ СР – Злiпшiня языковых компетенцій штудентiв ПУ в Пряшові в языках народностных меншын**

(ITMS 26110230105, 2013 – 2015), выслідком котрого суть першы на Словакії, а зато і барз цiнны, високошкольскы учебникы із сiнхронной і дiахронной лiнгвiстiки, дiалектологiї, теорії літературы, сучасной русинської літературы і історії карпатських Русинів;

■ Приготовлiня і реалізацію довгодобых едукачnych проєктiв з цілєм пропаґації високошкольського штудiя русинського языка, спорадiчно підпорених ґрантовов системов Міністерства культуры СР і Уряду влады СР в програмі Культура народностных меншын: **Научный семiнар карпаторусиністики / Стрiчі з карпаторусиністиком** (орґанізує ся од року 2009), результатом котрого є рецензований научный зборник *Studium Carpatho-Ruthenorum*; **День отворених дверей на ПУ** (2008 – 2010) – проєкт замiряный на стрiчі із штудентами середніх школ з Пряшiвского краю; **Studium Carpatho-Ruthenorum – Мiджiнародна лiтня школа русинського языка і культуры** (орґанізує ся од року 2010) – 3-тыжднєвый едукачный проєкт реалізований в русинськiм і анґлiцькiм языку мiджiнародным колективом високошкольських педагоґiв (з Канады, США, Украiны, Польщі і Словакії), на котрiм каждорiчно бере участь коло 20 штудентiв з Европы і Америки;

■ Надвязаня бiлатеральной сполупрацы із заґранiчныма високошкольскыма інштiтуціями подобного замiряня – з цілєм здобывати скушеностей педагоґiв формов довшых і куртшых научных стажей (підпорены были двараз 3-місячны стажы наших робiтників на Торонтській універзітi з Фонду карпаторусиністiчных штудiй Стiвна Чепы), і штудентiв в рамках програму Еразмус і Еразмус+ (Познаньска універзіта, Вiденська універзіта, Карлова універзіта, Новосадська універзіта, Педагоґiчна універзіта в Кракові, Высока школа Ф. Ґала у Сеґедi, Мадярьско, Універзіта Ф. Шiллера в Єнi, Прикарпатська народна універзіта В. Стефаника в Ивано-Франківску – Украiна).

• **Якы интересны результаты принесла екзистенція інштiтуту про Пряшiвску універзіту?**

– У педагоґiчній сфері є то передовшыткым успішна акредітація новых штудійных програмів, што значіло розвой новых областей познаня в контексті славiстiчных штудiй і новой научной дiсциплiны – карпаторусиністики, а то якраз на єдиній універзітi в СР – Пряшiвській універзітi в Пряшові;

■ Єдним з найвызначнішых результатiв работы робiтників ІРЯК ПУ є опублікованя унікатных научных моноґрафiй, високошкольських учебників і одборной літературы про вшыткы три ступнi ВШ штудiя, котры дотепер на Словакії, респ. ани в бывшій Чехословакії, не могли быти з обективных прiчин виданы. Дотепер вершинов той работы є наша партiципація на мiджiнароднім научнім проєкті Опольской універзіты в Польщі *Współczesne przemiany języków słowiańskich (1945 – 1995)*, выслідком котрой є 14. том моноґрафiї **Русинський язык** (Ополе 2004, 2007) з многотомной серiї *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*. Публикація была выдана з ініціативы Мiджiнародного комiтету славiстiв, чiм славiстiчний світ сiмболiчно прiяв русинський язык до родины славянських літературных языкiв. Не менше вызначным проєктом, к реалізації котрого сьме допомогли, є мiджiнародный книжный проєкт Торонтської універзіты, котрый заты вышов у двох языковых мутаціях – **Encyclopedia of Rusyn History and Culture** (2002, 2005) / **Енциклопедія історії та культури карпатських русинів** (2010). За не менше вызначный успіх нашої научной работы поважуєме написаня першой ґраматiки сучасного русинського літературного языка по році 1989 – **ґраматика русинського языка** (авторы: доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н., доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД. і ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД.), котра вышла в році 2015 у Выдавательства ПУ, т. є. сiмболiчно к 20. роковинам кодiфікації русинського языка ана Словакії, і котру чекать публічна презентація;

■ Мiджi найвызначнішым выслідками нашої работы не мож не спомянути будованя унікатной **Бiбліотеки карпаторусиністики ІРЯК ПУ** як єдиной такого характеру в Европі і єдной із двох на світi; дотепер єдина Бiбліотека карпаторусиністики (*Carpatho-Rusyn Library*) была лем на Торонтській універзітi. Лемже наша бiбліотека – в порiвнаню з торонтськов – буде мати наведе єден вызначный бенефіт – мiмо книжок у фізiчній подобі буде тыж обсяговати і дiґiталны документи, котры сьме здобыли дiґiталізаціов збiркового фонду *Carpatho-Rusyn Library* Торонтської універзіты, дякуючі уже споминаемому проєкту **Злiпшiня языковых компетенцій штудентiв ПУ в Пряшові в языках народностных меншын**. **Дiґiтална бiбліотека карпаторусиністики** на Пряшiвській універзітi є заты єдинов такого характеру на світi;

■ К не менше цiнним результатам работы інштiтуту належить реалізація унікатного – і зась єдиного на світi – проєкту **Studium Carpatho-Ruthenorum – Мiджiнародной лiтнєй школы русинського языка і культуры**, дякуючі котрому на ПУ дотепер пришло штудувати карпаторусиністику понад сто домашніх і заґранiчных штудентiв і ученых з европських (Австрія, Нiмецько, Чехія, Украiна, Польща, Словакія) і америцькых універзіт (США і Канада);

■ К успішным едукачным проєктам інштiтуту належить і **Научный семiнар карпаторусиністики / Стрiчі з карпаторусиністиком**, на котрiм дотепер з рефератами выступило 33 ученых з европських і америцькых універзіт, які ся займають розлічныма аспектами карпаторусиністики (лiнгвiстiка, література, історія).

Выслідки нашої работы за уведжений період суть бесспорны. Доказом того суть і оцінiня наших робiтників домашніма і заґранiчныма научныма і культурно-сполоченськыма інштiтуціями: за розвой русинського языка здобыли **Премію св. Кіріла і Мефодiя** од *World Academy of Rusyn Culture* з центром у Торонтi: доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н. (2007), доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД., ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД. і Мґр. Валерій Падык, к. н. (2015); **Премію Антонія Годинкы** од Общества А. Годинкы з центром в Будапештi здобыла доц. ПгДр. Анна Плішкова, (Продовжiня на 4. стор.)

Інститут русинського языка і культури – в новій організачній структурі ПУ

(Закінчення з 3. стор.)

ПгД. (2014); за розвой булгарістики і розвой контактів міджі Пряшівсков і Шуменськов універзітов здобыла **Честный стріберный одзнак Універзіты в Шумені** (Булгарія) проф. ПгДр. Юлія Дудашова, др. н. (2015).

Презентованы выслідкы нашой роботы самособов выкликують інтерес заграничных універзіт о сполупрацу з ПУ на базі карпаторусиністики (Тороньська універзіта в Канаді, Новосадська універзіта в Сербії, Універзіта Ф. Шіллера в Єні, Педагогічна універзіта в Кракові, Высока школа Ф. Галя в Сеґеді), што нас барз тішить і мотивує ід новым вызвам і проектам. Дякуючі уведженим результатам, робітници ІРЯК ПУ дістають пропозиції на членство в редакчных радах заграничных научных часописів заміряных на карпаторусиністику (історичный часопис *Русь* в Кішіневі, *Русиністичны штудії* в Сербії), в одборных комісіях, радах і выборах різных домашніх і заграничных научных, одборных і культурно-сполоченьских інституцій.

• В котрых сферах науки і едукації будете дале продовжовати робити і в рамках нового центра?

– Передовшыткым хочеме высловити пересвідчїня, же взник нового **Центра языків і культур народностных меншын ПУ** буде нелем новов частів в організачній структурі ПУ, але же як цілок буде способный внести якостно і професіонално высшу уровень до розвой сфер познания, котрыма ся занимають окремы інститути, яки ся стали частів центра. Окреме шпеціфічну позицію ту має Інститут русинського языка і культури, котрого діятельство і заміряня в контексті СР не має аналогію. З той причіны буде треба, жебы тоты шпеціфічности, котры ся рефлектують з єдного боку в низкім числі штудентів а з другого боку в дефіциті кваліфікованых одборників на дакотры шпеціфічны дісціпліны в ШП, ся брали до увагы і в будучности як з позиції штату, респ. МШ СР, так веджїня універзіты, але уж і нового центра. Захованя достаточной міры автономії каждого інституту в рамках центра є самособов доста важным фактором про здобываня якостнішых і шыроко ацептованых результатів їх роботы, яки, конець-кінців, ся одзеркалять і на якості фунґованя центра як цілку.

Кідь говориме о научнім баданю ІРЯК ПУ, і дале ся хочеме занимати баданєм у сфері лінґвістики, соціолінґвістики, літературознания, літературы, культуры і історії вшыткых карпатських Русинів, т. з. нелем Русинів жыючих на Словакії, але в цілій карпатській области, позераючи і на то, же в наших ШП окремы дісціпліны не мають лем узкий, локальний розмір.

У педагогічній сфері будеме дале продовжовати в реалізації акредітованых ШП у вшыткых трьох ступнях ВШ штудія: бакаларьскім і магістерьскім ШП Русинський язык і література в рамках ШО Учительство академічных предметів, і в докторьскім ШП Славістика – русинський язык і література в рамках ШО Славянськы языки і літературы. Зарівно уж сьме зачали приправлєвати на акредітацію новий неучительський єдноодборовый ШП **Русинський язык і культура** в рамках ШО Чуджі языки і культуры, котрого основну концепцію (рекомендованы штудійны планы і інфолисты) сьме уже приготовили в роцї 2015 в рамках рішаня проекту *KEGA Актуалізація приступів к навчаню русинського языка, літературы і культуры на 1. і 2. ступню ВШ штудія* (ч. 023ПУ-4/2014, 2014 – 2015), чім сьме ацептовали потреби і жадости од карпаторусиньской громады і ей обчаньских здружїнь (домашніх і заграничных), но і з оглядом на акутну потребу выховы одборників про научны, педагогічны і культурно-сполоченьскы інституції Русинів на Словакії і за границями.

• Яки маєте візії до будучности?

– У першім рядї, самособов, хочеме продовжовати в зачатій роботі і проектах ІРЯК ПУ. З оглядом на перспективны заміры, мусиме підвышыти кваліфікачну структуру інституту, жебы сьме досягли гаранчну способность про акредітацію неучительського ШП Русинський язык і культура, котрый ся не реалізує на ниякій другій універзіті в Европі ані в світі. То значить, же мусиме зробити вшытко про то, жебы сьме на інституті мали далшых двох доцентів і професора з одбору Русинський язык і література, а тым і своїх гарантів про програмы вшыткых трьох ступнів ВШ штудія, а окреме уж споминаного неучительського програму, што бы вызначно допомогло підвышыти кредит інституту і позиції карпаторусиністики в контексті інших штудійных програмів на ПУ.

• Чом є подля Вас важне занимати ся языком і культуров народностных меншын на ПУ в Пряшові?

– Як знаме, познаваня культуры народностных меншын допомагають к розвиваню духа толеранції міджі маєрїтным жытельством і народностными меншынами. Пряшівський край є многонародностнов територію з єдинов публічнов (верейнов) високов школов, котров є Пряшівска універзіта. Зато в сучасности тот факт береме як природный, же якраз она вытваряє условия про штудії меншыновых языків і культур тых народностных меншын, котры на тій території компактно жыють і творять значне проценто ей жытельства. Окрем того, підтримованєм розвой науки і високошкольської освіти на базі меншыновых языків і культур Пряшівска універзіта здобыває кредит ориґіналности а унікатности в контексті високих школ в СР, зато віриме, же ся того кредіту не зрече, але же го буде дале із вшыткых сил утримувати і розвивати.

Розговор вів: А. З., фотка автора

Možnosti štúdia v akademickom roku 2016/2017

Ústav rusínskeho jazyka a kultúry PU v Prešove

andrea.culkova@unipo.sk; urjk@unipo.sk, http://www.unipo.sk

Termín podania prihlášky do: 31. marca 2016

Poplatok za materiálne zabezpečenie prijímacieho konania: 34,- €.

IBAN: SK15 8180 0000 00 70 0006 6503, var. symbol: 1780, konšt. symbol: 0308

Cudzinci: **Platobná inštitúcia:** Štátna pokladnica, Radlinského 32, 810 05 Bratislava
IBAN: SK15 8180 0000 00 70 0006 6503, BIC (SWIFT CODE): SPSRSKBA

Adresa na zaslanie poplatku: Prešovská univerzita v Prešove, ekonomický útvar, Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov

Adresa na zaslanie prihlášky: Prešovská univerzita v Prešove, Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov

Študijný program: Učiteľstvo rusínskeho jazyka a literatúry (v kombinácii)

Študijný odbor: 1.1.1. Učiteľstvo akademických predmetov

Forma štúdia: denná

Stupeň štúdia: 1., 2.

Dĺžka štúdia v rokoch: 1. stupeň – 3 roky, 2. stupeň – 2 roky

Metóda štúdia: prezenčná

Udelený akad. titul po absolvovaní štud. programu: 1. stupeň – Bc., 2. stupeň – Mgr.

Predpokladaný počet uchádzačov: 1. stupeň – 10, 2. stupeň – 10

V akademickom roku 2016/2017 Prešovská univerzita v Prešove ponúka možnosť štúdia rusínskeho jazyka a literatúry ako medzifakultné štúdium:

► **s Fakultou humanitných a prírodných vied v nasledujúcich kombináciách:**

- rusínsky jazyk a literatúra – biológia
- rusínsky jazyk a literatúra – ekológia
- rusínsky jazyk a literatúra – fyzika
- rusínsky jazyk a literatúra – geografia
- rusínsky jazyk a literatúra – matematika
- rusínsky jazyk a literatúra – pedagogika
- rusínsky jazyk a literatúra – technická výchova

► **s Filozofickou fakultou v nasledujúcich kombináciách:**

- rusínsky jazyk a literatúra – anglický jazyk a literatúra
- rusínsky jazyk a literatúra – dejepis
- rusínsky jazyk a literatúra – estetika
- rusínsky jazyk a literatúra – etická výchova
- rusínsky jazyk a literatúra – filozofia
- rusínsky jazyk a literatúra – nemecký jazyk a literatúra
- rusínsky jazyk a literatúra – ruský jazyk a literatúra
- rusínsky jazyk a literatúra – slovenský jazyk a literatúra
- rusínsky jazyk a literatúra – ukrajinský jazyk a literatúra
- rusínsky jazyk a literatúra – výchova k občianstvu
- rusínsky jazyk a literatúra – výtvarné umenie
- rusínsky jazyk a literatúra – hudobné umenie

► **s Fakultou športu v nasledujúcej kombinácii:**

- rusínsky jazyk a literatúra – telesná výchova

► **s Ústavom maďarského jazyka a kultúry v nasledujúcej kombinácii:**

- rusínsky jazyk a literatúra – maďarský jazyk a literatúra

Doktorandský stupeň štúdia (PhD.) – denná a externá forma

Študijný program 3. stupňa: Slavistika – rusínsky jazyk a literatúra

Študijný odbor: 2. 1. 28 Slovanské jazyky a literatúry

Termín podania prihlášky do: 31. mája 2016

Poplatok za materiálne zabezpečenie prijímacieho konania: 50,- €.

Predpokladaný počet uchádzačov: interná forma – 5, externá forma – 5

Externá forma doktorandského štúdia je spoplatňovaná.

Školné pre externú formu v akad. roku 2016/2017 je 200 € za akademický rok.

На ПУ vzniknuv novyyй Центр языків і культур народностных меншын

(Закінчення з 1. стор.)

проходили в тіснім споїно з академічнов средов нашой універзіты. Подобно ся розвивали і ромскы штудії під гаранціов проф. Івана Бернасоевского. Біомедицинськы і культурно-антропологічны баданя прямують і до сфери педагогіки і культурной географії, зато пришов час на отворіня нового учительского штудійного програму *Ромський язык і культура*. Єднако суть ту передположіня про розвой мадярьского языка, тадь найблизша подобна високошкольска інституція є аж у Нітрі і Братіславі. Бівшов конкуренціов суть подобно заміряны катедры в Мадярьску, але передовшыткым Інститут мадярьского языка і культуры ся мусить інакше профіловати, веце укріплєвати двоязычність і інтеркультурны компетенції молодых людей мадярьской народности. Будують ся так мосты міджі народами, і штуденты здобывають ліпшы языковы компетенції про будучу практику. Розвой меншыновых языків на універзіті ся може успішно реалізувати нелем з помочов шпеціфічної штатной дотації, але і посередництвом бівшой отворености „меншынових” інститутів і емпатії остатніх „векшынових” інститутів і катедер, де нашы штуденты штудують свою другу апробацію.

За розговор подяковала А. П.

НАРОДНЫ НОВИНКИ

Выдавать Русин і Народны новинкы. Шефредактор: Мгр. Александер ЗОЗУЛЯК, языкова редакторка: ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД., редакторка: Мгр. Зденка ЦІТРЯКОВА, Adresa: Ľudové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Tel.: 0917 171 912, IČO: 17079748. Perістрачны чісла: ISSN 1339-5505, EV 327/08, MIČ 49 438. Vychádza 12 x ročne v náklade 1 000 kusov. Предплатне на рік є 10,- €, так істо і часопису Русин. Опублікованы погляды дописователів не мусять быти згодні з поглядами редакції. Адреса новинок на интернеті: www.rusynacademy.sk, e-mail: rusyn@stonline.sk

Rusín a Ľudové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
D+4

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2